

लोक सेवा आयोग
नेपाल प्रशासन सेवा, लेखा समूह, राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणी,
उपसचिव वा सो सरह (अप्राविधिक) पदको आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षा
मिति: २०८३/०१/२५

समय: ३ घण्टा

पूर्णाङ्क: १००

पत्र: द्वितीय
विषय: सेवा सम्बन्धी

तलका प्रत्येक प्रश्नको उत्तर बेग्लाबेग्लै उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।

१. नेपालको विद्यमान अर्थतन्त्रको संरचनाको विश्लेषण गर्दै उच्च आर्थिक वृद्धिको लागि वास्तविक क्षेत्रको लागि के-कस्तो मौद्रिक तथा वित्त नीति आवश्यक पर्ला? सुझाव प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५+१०=१५

२. नेपालको सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनको क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोग व्यापकरूपमा हुँदै आएको देखिन्छ । बजेटको सम्बन्धमा मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (Line Ministry Budget Information System), कोष व्यवस्थापन र सञ्चालनको लागि एकल खाता कोष (Treasury Single Account) प्रणाली, खर्च व्यवस्थापनका लागि कम्प्युटरकृत सरकारी लेखाप्रणाली (Computerized Government Accounting System), राजश्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Revenue Management Information System) आदिको व्यवस्था भएको देखिन्छ । यसले गर्दा अधिकांश वित्तीय व्यवस्थापन प्रणालीका कार्यहरू विद्युतीय माध्यमबाट सञ्चालन गर्दा सरकारलाई राजश्व, बजेट, निकासा, कोष नियन्त्रण, नगद प्रवाह व्यवस्थापन तथा प्रतिवेदनको कार्यमा निकै सहज भएको र वित्तीय व्यवस्थापनको कार्यलाई कुशल र प्रभावकारी तुल्याउन सकिएको देखिन्छ । यस सम्बन्धमा विशेष गरी अर्थ मन्त्रालय र महालेखा नियन्त्रक कार्यालय र मातहतका कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको देखिन्छ ।

यसको बाबजुद सङ्घीय सरकारको केन्द्रीय कोषमा सामयिक प्रतिवेदन हुन नसकी स्थानीय र प्रदेश तहको लागि गरिएको बजेट हस्तान्तरणको रकम खर्च हुन नसकी बैंकमा नै राखेको अवस्थामा पनि सङ्घीय सरकारले भने सार्वजनिक ऋण उठाई कोष तथा नगदको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने अवस्था आउने गरेको देखिन्छ ।

यसरी सङ्घीय संरचना लागू गरिए पछि एकातिर स्थानीय र प्रदेश तहमा खर्च नहुने र अर्कोतर्फ सङ्घीय सरकारले ऋण उठाई खर्चको लागि रकम जुटाउनु पर्ने अवस्था आउनुका कारणहरू पहिचान गर्नुहोस् । यसको निराकरणको लागि के-कस्ता कानूनी प्रक्रिया, प्रतिवेदन प्रक्रिया, कोष व्यवस्थापन प्रक्रिया र खर्च व्यवस्थापन प्रक्रिया तथा विद्युतीय सूचना प्रविधिमा सुधार ल्याई कार्यान्वयन गरिएमा उल्लेखित समस्या समाधान गर्न सकिन्छ? कार्यान्वयनयोग्य सुझावहरू प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५+१५=२०

३. “आन्तरिक लेखापरीक्षण भन्नाले कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय वा प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट सम्बन्धित कार्यालयको उद्देश्य अनुरूपका कार्यसम्पादनसँग सम्बन्धित कानून, व्यवस्थापकीय अभ्यास, लेखा तथा अन्य कारोबार र सोसँग सम्बन्धित कागजात एवम् प्रक्रियाको जाँच, परीक्षण, विश्लेषणका साथै आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।” भनि परिभाषित गरिएको छ । यस परिभाषाले कार्यक्षेत्रगत कानून, क्षेत्रगत व्यवस्थापन, लेखा तथा कारोबारको समग्र प्रक्रिया र सोमा अन्तर्निहित आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीसमेतको परीक्षण र मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्थापकीय औजार (Management Tool) को रूपमा आन्तरिक लेखा परीक्षणलाई लिएको देखिन्छ । तर सोही अनुरूप पेशाविद आन्तरिक लेखा परीक्षकहरूको सीप र क्षमता विकास गर्ने व्यवस्थापकीय प्रणाली र पद्धति अवलम्बन गर्ने गरेको भने पाइँदैन ।

तीनवटै तहका सरकारको आर्थिक कार्यप्रणालीमा प्रभावकारी आन्तरिक लेखा परीक्षण प्रणाली स्थापना गर्न तत्कालिन, मध्यकालिन र दीर्घकालिनरूपमा के-कस्ता सुधारहरू गर्नुपर्दछ? सुझाव प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१०+५+५=२०

४. महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरण अनुसार आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अनुमान र यथार्थ खर्चको स्रोतगत विवरण अनुसार नेपाल सरकारको स्रोततर्फको खर्च रु. १२ खर्ब ५१ अर्ब मध्ये राजश्वबाट ९ खर्ब ६० अर्ब तथा वैदेशिक अनुदानतर्फ १८ निकाय अन्तर्गत रु. ४९ अर्ब ९४ करोड प्राप्त हुने अनुमान रहेकोमा रु. २३ अर्ब २९ करोड (४६.३३%) प्राप्त भएको र वैदेशिक ऋणतर्फ १३

निकाय अन्तर्गत २ खर्व १२ अर्ब प्राप्त हुने अनुमान रहेकोमा रु. १ खर्व १९ अर्ब (५५.९६%) प्राप्त भई विकास आयोजनाको तर्जुमा, प्राप्ति र खर्च आशा गरे अनुरूप नभएको विषय महालेखापरीक्षकको पछिल्लो वार्षिक प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको तथा वैदेशिक सहायताका आयोजनाहरूको तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण, सञ्चालन र कार्यान्वयन सहजरूपमा होस् भनी नीतिगत, कानूनी तथा विविध व्यवस्थाहरू गरी सार्वजनिक कोषको सही, पारदर्शी र जवाफदेहीपूर्ण उपयोग गरी नागरिकको अपेक्षा पूरा गर्दै देशको आर्थिक, सामाजिक विकास गर्न सकियोस भन्ने अपेक्षा राखिएको भएतापनि सो अनुरूप हुन नसकी हाम्रो वैदेशिक सहायता (ऋण तथा अनुदान) मा सञ्चालित कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण, सञ्चालन, कार्यान्वयन तथा कोषपूर्ति र सोधभर्ना प्रक्रियाहरूमा विभिन्न समस्याहरू विद्यमान रहेको कुरा देखिँदै आएको सन्दर्भमा, ऋण तथा अनुदानमा सञ्चालित कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको कार्यक्रम निर्धारण, क्रियाकलाप निर्धारण तथा तर्जुमा प्रक्रियाका विभिन्न चरणहरूको चर्चा गर्दै यीनमा देखिएका प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरूको पहिचान गरी त्यस्ता समस्या र चुनौती समाधान गर्न कस्ता-कस्ता नीतिगत, प्रक्रियागत तथा संगठनात्मक व्यवस्थाहरू गर्नुपर्ला? सुझावहरू प्रस्तुत गर्नुहोस्।

५+५+१०=२०

५. नेपाल सरकारले अपनाएको सांकेतिक नीति अनुसार सन् २१०० सम्ममा मध्यम आय भएको मुलुकमा पुग्ने, सन् २०३० सम्मको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने, विकासोन्मुख मुलुक समूहमा स्तरोन्नती गर्ने गरी १६औं आवधिक योजना कार्यान्वयनमा आएको छ। यी विकास लक्ष्य हासिल गर्ने गरी वार्षिकरूपमा बन्ने त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना एवम् वार्षिक विकास कार्यक्रमका बिचमा तालमेल मिलेको पाईदैन। आम रूपान्तरणकारी आयोजना एवम् राष्ट्रिय गौरवका आयोजना थप वर्गीकरण पनि गरिएको छ। वार्षिकरूपमा माघ-फागुन तीरै बजेट सिलिङ्ग सबै मन्त्रालय एवम् निकायहरूलाई दिइन्छ। विगतदेखिनै राजश्व उठ्तिको दर हासोन्मुख छ। निजी क्षेत्र सिधिल छ। वैदेशिक अनुदान एवम् ऋणको प्रशोचन क्षमता कमजोर हुँदा बजेटको ७० प्रतिशतमात्र खर्च हुन्छ। सोधभर्ना माग र प्राप्तिको खाडल फराकिलो हुँदै गएको छ। स्रोतान्तरले दुर्लभ राजश्व र आन्तरिक ऋणमा चाप परिरहेको छ।

एक अध्ययनले “एक रुपैयाँ राजश्वमा ७५ पैसा त अनिवार्य दायित्वमा नै छुट्याइने गरिन्छ” भनेको छ। बाँकी २५ पैसामात्र समपुरक कोष (Counterpart Fund) मा पनि त्यो पैसा लगाउनुपर्दा खासै रकम बच्दैन। आन्तरिक ऋण लिएर चालूखर्च धान्न थालेको धेरै भइसक्यो। अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता गरी हामीले धेरै संस्थाको सदस्यता लियौं। त्यस अनुसार अमुक क्षेत्र जस्तै जलवायु परिवर्तन आदिमा बजेटको खास हिस्सा छुट्याइने छ भनि बाचा गरिएका छन्। दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तमा पनि बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने बाध्यता छ।

उपर्युक्त वस्तुस्थितिको आधारमा:

५+६+६+८=२५

- क) वर्तमान बजेट तर्जुमा-कार्यान्वयन-प्रतिवेदन प्रणालीका आधारभूत पक्षहरूको विश्लेषणात्मक टिप्पणी गर्नुहोस्।
- ख) मुलुकको आवश्यकता र उद्देश्य अनुसार सार्वजनिक खर्च प्रभावकारी हुन नसक्नुमा देखिएका बाधा, अवरोध एवम् चुनौतीहरू खुट्याउनुहोस्।
- ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा नेपाल सरकारले गर्ने खर्चको पुनः प्राथमिकीकरणका क्षेत्र र कार्यक्रम उल्लेख गर्नुहोस्।
- घ) बजेटलाई मुलुकको विकासको मेरुदण्ड बनाउन नीतिगत, कानूनी, प्रक्रियागत एवम् व्यवहारगत रूपमा गर्नुपर्ने सुधारका सुझावहरू उल्लेख गर्दै कार्यान्वयनको कार्ययोजना प्रस्तुत गर्नुहोस्।

<<समाप्त>>